

לאחר הבדיקה

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ט עמוד ב
מה שמשׂיר יניחנו בצנעה, שלא יהא צריך בדיקה אחריו!

2. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלד סעיף א
אחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשׂיר להצניע כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת,

3. משנה ברורה סימן תלד ס"ק ב
(ב) שמשׂיר - לאכילתו וה"ה החמץ שמוצא בבדיקתו ומניחו כדי לבער למחר והעולם אין מצניעים אלא החמץ שמוצאין בשעת בדיקה אבל שאר החמץ אין נזהרין בהן ומוליכין אנה ואנה ולא שפיר עבדי:

4. שו"ת אור לציון חלק ג - הערות פרק ז - דיני בדיקת חמץ הערה יז
ונראה שאין זה עצה בעלמא, שרצו למנוע ממנו טירחה נוספת, אלא זו הלכה שצריך דוקא להצניע, וכמ"ש שם מרן שיכפה עליו כלי או יתלנו באויר או יניחנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבוא. והטעם הוא, שכיון שחיוב הבדיקה לכתחילה הוא דוקא בלילה ולא ביום, שהרי לכתחילה אין יכול לדחות הבדיקה ליום, א"כ אם לא יצניענו יצטרך לבדוק ביום. ועל כן יש להזהר במה שמצניע, שאם יש חשש שבעל חי יגיע לשם ויגלהו, יניח מעל החמץ כלי כבד שאין בעל חי יכול להרימו.

ביטול החמץ

5. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ו עמוד ב
אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל (בלבו, סמוך לבדיקה מיד, ואומר: כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל)... מאי טעמא? אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי ... אמר רבא: גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליוהי וניבטליה בארבע (כלומר: למה הוצרכתו לבטל בלילה, ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו), וניבטליה בחמש! - כיון דלאו זמן איסורא הוא, ולאו זמן ביעורא הוא - דילמא פשע ולא מבטל ליה. (ישכח, ויבא לידי פשיעה, שעל ידי מה יזכר, אבל עכשיו שעסקו בבדיקתו - יזכר.)

6. משנה ברורה סימן תלד ס"ק ו
הטעם הוא דאע"ג דמדאורייתא בבדיקה לבד סגי דמן התורה סגי באחד מהן או בביעור או בביטול דאפילו אם ישאר שם חמץ בבית אינו עובר עליו כ"ז שלא נודע לו כיון שבדק היטב ועשה כל מה שמוטל עליו מ"מ חכמים חששו שמא ימצא גלוסקא יפה שאינה נבטלת מעצמה כמו פירורין וישהה מעט קודם שישרפנו ויעבור עליו בבל יראה אבל אם יבטלנו שוב אינו עובר בכל גווני בבל יראה דהוי הפקר ולאו דיליה הוא:

7. ר"ף מסכת פסחים דף ג עמוד א
היכי מבטל דאמר הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ולא ביערתיה ליבטיל וליהוי כעפרא.

8. ר"ן על הר"ף מסכת פסחים דף ג עמוד א
לשון זה אינו בגמ' אלא כך הוא מקובל ביד הגאונים ז"ל:

9. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תלד
בירושלמי פרק כל שעה איכא נוסח זה בלשון הקודש והפוסקים כתבו בלשון תרגום כי לקחוהו מדברי הגאונים שתיקונוהו בבבל משום עמי הארץ והוא הדין בכל לשון ולשון יאמרו כל אדם בלשון שמבין:

10. דרשו

ובספר סדר היום כתב לפי שעל הלחם יחיה האדם לפיכך אין ראוי לו לזלזל בכבודו וכמאמר הכתוב "בז לדבר יחבל בו" ואילו היו אומרים את הביטול בלשון הקודש, לשון שהכל מבינים בו, יתכן שהמזיקים היו מקטרגים על הזלזול בלחם, לפיכך תיקנו לאומרו ארמית, לשון שאפילו מלאכים אינם מבינים בו

11. משנה ברורה סימן תלד ס"ק ז

(ז) דלא חזיתיה ודלא בערתיה - אבל מה שראה וביער אינו מבטל עכשיו שהרי רוצה לאכול עוד מה שמשׂיר וגם כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו למחר ולכך אינו מבטל הכל עד למחר אחר אכילה ואחר ששרף החמץ:

12. רא"ש מסכת פסחים פרק א סימן ט

כתב בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה. ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולא זמן ביעורא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר ריב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית.

13. ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה צח

ואותם שאינם מבטלים בשעת בדיקה כי אם בשעת שריפה לא מצאו ידיהם ורגליה. דצריך לבטל דקא' רב יהודה אשעת בדיקה קאי. מדפריך תלמודא בתר הכי ונבטליה בארבעה ונבטליה בחמשה וכו'. ורבותינו האחרונים שתקנו ביטול בשעת שריפ' לא באו לעקור עיקר ביטול שבתלמוד כי אם להוסיף.

14. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תלד

וכתב מהר"י ווייל בדרשותיו (סי' קצג) דאין לבטל ביום עד אחר ששרף החמץ דאם יבטל קודם אז אינו מקיים מצות שריפה בחמץ שלו דכבר ביטל הכל והמנהג כדבריו:

15. רא"ש מסכת פסחים פרק א סימן י

ומה שאין מברכין על ביעור בשעה חמישית בשעה שהוא מוציא החמץ מן הבית והוא מצוה מן התורה כדכתיב ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ודרשינן לעיל דביום הראשון היינו ב"ד. ואמר אני דהוצאת חמץ מן הבית קודם זמן איסוריה לא נפיק מתשביתו דהא אמר רבי עקיבא לעיל (דף ה ב) תשביתו היינו שריפה. ולא צותה תורה לשורפו אלא אחר שכבר נאסר. מידי דהוה אנותר. (לקמן דף כז ב) אבל בעוד שהוא מותר באכילה לא ישרפנו ומה שמוציאין אותו מן הבית היינו שלא יעבור עליו בבל יראה ואין מפורש בו מצות עשה מן התורה שיהא מצוה לברך עליו.

16. תרומת הדשן סימן קלד

שאלה: הא דנמצא כתוב בשם מהר"ם, שצריך לומר בנוסח הביטול, כל חמירא וחמיעא משום דחמירא תרגום דשאר, וחמיעא תרגום דחמץ. צריך לנהוג הכי או לאו?
תשובה: יראה דלא צריך לנהוג הכי, דאין סברא לשבש כל המחזורים שכתב/שכתוב/ בהן נוסח הביטול, ולא כתב אלא כל חמירא לחוד. ... ויראה דלשון תלמודא בבלי הוא לכלול כל חמץ ושאר בלשון חמירא.

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלד סעיף ב

אחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר: כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל וליהוי כעפרא דארעא. הגה: ויאמר הביטול בלשון שמבין (מהר"י ברי"ן). ואם אמרו בל

הקודש כל חמירא כולל חמץ ושאר (ת"ה סימן קל"ד), אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כל אחד בפני עצמו (ד"ע), וטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית, קודם שתגיע שעה ששית, שמשתיגיע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו. הגה: ואין לבטלו ביום אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו (מהרי"ו).

18. חק יעקב סימן תלד ס"ק ט

[ט] לבטיל ולהוי. עיין בב"ח [ד"ה ולא] שהאריך בחילוק דעות ראשונים, דלדעת ר"ת [ספר הישר, חידושים סימן שלט] וסייעתו ביטול מטעם הפקר הוא. אכן בתשובת מהרי"ק סימן קמ"ב כתב דדעת רש"י [שם ד"ה בביטול] ומימוני [רמב"ם חמץ ומצה ב, ב] וסייעתם דלאו מטעם הפקר הוא, אלא שמבטל שיהא כעפרא, וכן כתב הכלבו דף מ"ז ע"א [סימן מח ו, ב]. וא"כ נוסחא שלנו שאין אומרין הפקר סומכין על דעת רש"י וסייעתו. ועיין בב"ח שהאריך וכתב דעיקר כר"ת, על כן מסיק ונכון לומר בזה הנוסחא כל חמירא וחמיע דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא, עכ"ל. וכן הסכמת האחרונים.

19. משנה ברורה סימן תלד ס"ק ח

(ח) וליהוי כעפרא דארעא - ונכון שיאמר וליהוי הפקר כעפרא דארעא. ולכו"ע מהני לשון זה של הפקר אף שאמר לשון זה בינו לבין עצמו ולא בפני אנשים [אחרונים]:

20. דרשו

והטעם שצריך לומר 'דארעא' ואין די שיאמר 'כעפרא', כתב החק יעקב לפי שיש עפר בעל ערך, כגון עופרות זהב. ולענין אמירת 'ולהוי הפקר' בערב פסח שחל בשבת, דעת הגר"נ קרליץ שאף לסוברים שאסור להפקיר בשבת, יכול הוא לומר בביטול שאומר בשבת 'ולהוי הפקר', שכיון שאסור להפקיר בשבת, אין מילים אלו מתפרשות כמעשה הפקר, אלא שהחמץ יעשה הפקר על ידי הביטול. ובטעם הדבר שאומרים 'דביערתיה וכו', אף שאין צורך לבטל חמץ שכבר ביער מהעולם, כתב הדעת תורה בשם הדעת קדשים, שהכונה היא לחמץ שלא נשרף כראוי בשריפת החמץ. באופן אחר כתב שם, שאין הכוונה לחמץ ששרף, אלא לחמץ שנפלה עליו מפולת שדינו כמבוער ומכל מקום צריך לבטלו כמבואר בשו"ע

21. בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו סעיף ז

ז. אחר הבדיקה בלילה מיד יבטלנו ויאמר כל חמירא וכו' דלא חזיתיה וכו' ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא. וצריך שיבין דמלת חמירא שם הכולל חמץ ושאר. גם יבין דהביטול הוא שעושה הפקר ואין לו רשות בו. ויאמר הביטול שלשה פעמים כמ"ש במ"ב:

22. תשובות והנהגות כרך ה סימן קיח

הנה רש"י בפסחים (יב: ד"ה שלא בשעת ביעורו) ס"ל שהמחלוקת בין רבי יהודה ורבנן אי השבתתו של החמץ בשריפה או בכל דבר מיירי קודם זמן ביעורו, ותוס' שם (ד"ה אימתי) ס"ל דלרבי יהודה בשריפה רק לאחר זמן ביעורו, אבל לפני זמן ביעורו השבתתו בכל דבר. ואנו נוהגין לדקדק לשרוף בע"פ לצאת שי' רבי יהודה וכשיטת רש"י שמצותה קודם זמנו בשריפה ... [ובמק"א (הגדש"פ "טעם ודעת")] ביארתי דמצוה מן המובחר לשורפו עד שיהא כעפר, וכיון שכתב הרמ"א שאין לבטל רק לאחר שקיים מצות שריפה, א"כ ראוי להמתין לומר כל חמירא רק לאחר ששרוף כעפר, וכן אני נוהג. ובמק"א (ח"ג סי' קכ"ה) ביארתי מנהג הגר"ח שאמר כל חמירא מיד לאחר שזרק החמץ לאש קודם שנסרף.

23. שו"ת משנה הלכות חלק יח סימן רסז

והגם שכתב הראב"ד בספר תמים דעים (סי' כ"ט) דמנהג זה מעשה נשים הוא, והט"ז (סי' תל"ב סק"ד) כתב, דלכתחלה יש לנהוג שלא להניח, דחיישין שמא לא ימצאו בשעת בדיקה. מיהו כבר כתבו כל האחרונים שלא לבטל מנהג ישראל בחנם ח"ו. וכבר כתב הרשב"א (בשו"ת ח"א סי' ט') דאפילו מנהג נשים זקנות קבלה הוא ממשה מסיני, ועיין רמ"א (סי' תל"ד ס"ב) ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו (מהרי"ו). ועיין מגן אברהם (שם סק"ח), ובהגהות מהר"ב פרענקיל (גליונות ברוך טעם או"ח סי' תל"ב ס"ב), דמהאי טעמא מניחין הפתיתים לקיים מצות שריפה בחמץ שלו. ועיין מנחת פתים (שם ס"ב) דנכון שיהא על כל פנים כזית בצירוף כל הפתיתים יחד. ובחמד משה (שם סק"ה) כתב, דראוי להניח, ואם לא הניח יקח על כל פנים כזית חמץ בשעת הביעור ויבערנו, ע"ש ובאחרונים.

24. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תלד סעיף ג

בביטול היום יאמר: דחזיתיה ודלא חזיתיה, דביערתיה ודלא ביערתיה.

25. עולת שבת סימן תלד ס"ק ג

ג בביטול היום וכו'. טעמו מבואר שבליילה שמשירר חמץ שיאכל למחר, וא"כ האיך יאמר שהוא מבטל גם החמץ שראה ואנו רואין אותו שאינו מבטלו אבל משמרו יפה, אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ ושייר שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מבטל. וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב ה ח"א לח ע"ג] והטור בשם הר"ר פרץ [בהגהות סמ"ק סי' צח אות ז]: